158560 ـ راست کردن صف در نماز و بهم چسبیدن در صف واجب است

سوال

رسول الله ـ صلی الله علیه وسلم ـ فرموده‌اند: هر که صفی را وصل نماید، الله وی را وصل کند. در مصلای عید می‌بینیم که در یک صف بیش از چند جای خالی هست که برای بیش از سه نمازگزار جا دارد. حکم خالی گذاشتن این جاها چیست؟

پاسخ مفصل

الحمدلله.

مرتب کردن صف‌ها در نماز واجب است و پیش‌تر در پاسخ به سوال شماره‌ی (36881) در این باره توضیح داده‌ایم.

در این مورد تفاوتی میان صف نماز عید و دیگر نمازها نیست.

و یکی از موارد در مرتب کردن صف‌ها، کامل نمودن صف‌ها و به هم پیوسته بودن نمازگزاران و نبودن فاصله میان آنان است. ابوداود (۶۶۶) از عبدالله بن عمر ـ رضی الله عنهما ـ از پیامبر ـ صلی الله علیه وسلم ـ روایت نموده که فرمودند: صف‌ها را [به درستی] برپا دارید، شانه‌ها را در یک خط قرار دهید و جاهای خالی را پر کنید و در مقابل دستان برادرانتان نرم باشید و برای شیطان جای خالی مگذارید و هر که صفی را وصل نماید الله او را وصل دارد، و هر که صفی را قطع کند الله او را قطع نماید آلبانی این روایت را صحیح دانسته است.

همچنین مسلم (۴۳۰) از جابر بن سمرة ـ رضی الله عنه ـ روایت نموده که گفت: پیامبر ـ صلی الله علیه وسلم ـ نزد ما آمد و فرمود: آیا همانطور که ملائکه نزد پروردگارشان به صف می‌ایستند، به صف نمی‌ایستید؟ گفتیم: ای پیامبر خدا، ملائکه چگونه در برابر پروردگار به صف می‌ایستند؟ فرمود: [اول] صف‌های نخست را کامل می‌کنند و در صف راست می‌ایستند.

و ابوداود (۶۷۱) و نسائی (۸۱۸) از انس بن مالک ـ رضی الله عنه ـ روایت کرده‌اند که پیامبر ـ صلی الله علیه وسلم ـ فرمودند: صف نخست را کامل کنید، سپس صف بعد از آن را، و بگذارید هر کمبودی که می‌ماند در صف آخر باشد آلبانی در صحیح سنن ابی‌داود آن را صحیح دانسته است.

باجی ـ رحمه الله ـ می‌گوید:

واجب است که اول صف نخست تکمیل شود سپس بعدی، و اگر نقصی باقی ماند در صف آخر باشد (المنتقی شرح الموطأ: ۱/ ۳۸۶).

در دایرة المعارف فقهی (۲۷/ ۳۶) آمده است:

«از جمله موارد مرتب کردن صف‌ها، کامل کردن صف اول و سپس صف بعدی است، و اینکه صف دوم شروع نشود مگر پس از کامل شدن صف اول، و به همین صورت. و فقها در این مورد متفق هستند.

بنابراین تا وقتی صفی ناقص یا جای خالی در برابر نمازگزار است نباید در صف [عقب‌تر] بایستد، بلکه باید از صف‌ها عبور کند و جای خالی موجود در صف‌های جلو را پر کند».

از شیخ بن باز ـ رحمه الله ـ پرسیده شد: اگر در نماز تراویح یا قیام به سبب بیرون رفتن برخی از نمازگزاران صفی ناقص شد آیا باید امام از کسانی که در صف دوم هستند بخواهد تا صف اول را کامل کنند؟

ایشان گفتند: برای نمازگزاران واجب است که در نماز فرض یا نفل صف نخست و سپس صف بعد را کامل کنند، زیرا پیامبر ـ صلی الله علیه وسلم ـ به این کار امر نموده و تشویق کرده است؛ ایشان ـ صلی الله علیه وسلم ـ می‌فرماید: صف‌هایتان را مرتب کنید و جاهای خالی را پر کنید و فرمود: آیا همانطور که ملائکه نزد پروردگارشان به صف می‌ایستند، به صف نمی‌ایستید؟ گفتند: ای پیامبر خدا، ملائکه چگونه در برابر پروردگار به صف می‌ایستند؟ فرمود: صف‌های نخست را [اول] کامل می‌کنند و در صف راست می‌ایستند (مجموع فتاوی ابن باز: ۳۰/ ۱۲۴ ـ ۱۲۵).

شیخ ابن عثیمین ـ رحمه الله ـ می‌گوید:

درخواست مرتب کردن صف‌ها در نماز عید و نماز استسقاء توسط امام همانند دیگر نمازها مشروع است، زیرا هر نمازی که خواندن آن به جماعت جایز است، برای امام مشروع است که به نمازگزاران اگر در صف‌ها هستند تذکر دهد و بگوید: استووا، اعتدلو (مرتب شوید، راست بایستید) (لقاء باب المفتوح: ۹/ ۴۶).

وی همچنین می‌گوید:

بسیاری از امامان و نمازگزاران مساله‌ی مرتب کردن صف‌ها را نادیده می‌گیرند و گاه صف را می‌بینی که پر از جاهای خالی است و کسی آن را پر نمی‌کند که این کار اشتباهی است، زیرا پیامبر ـ صلی الله علیه وسلم ـ امر به مرتب کردن صف‌ها نموده و خبر داده‌اند که ملائکه نزد الله عزوجل راست و مرتب می‌ایستند (فتاوی نور علی الدرب: ۱۱۱/ ۱۶۱).

و اگر مردم در حالی که صف جای خالی دارد نماز بخوانند کار درستی نکرده‌اند اما نمازشان صحیح است.

حافظ ابن حجر ـ رحمه الله ـ می‌گوید:

با وجود قول به واجب بودن مرتب کردن صف‌ها، نماز کسی که از این امر مخالفت نماید و [در صف] مرتب نایستد صحیح

است (فتح الباری: ۲/ ۲۱۰).

والله اعلم